

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням Вченої ради ХДАЕУ

від 26 березня 2026 р., протокол №11

Введено в дію наказом ректора

від 26 березня 2026 р. №11/ОД

Юрій КИРИЛОВ

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ

зі спеціальності

С1 Економіка ОНП «Економіка»

для прийому на навчання для здобуття ступеня доктора філософії на основі НРК7

ВСТУП

Програма фахового вступного іспиту для вступу на здобуття ступеня вищої освіти «Доктор філософії» за спеціальністю С1 Економіка галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація» відображає загальне коло кваліфікаційних вимог до теоретичних знань претендентів для вступу.

Головним завданням фахового вступного іспиту є виявлення у вступників рівня спеціальних знань і практичних навичок з комплексу навчальних дисциплін циклу професійної підготовки та встановлення їхньої достатності для проведення наукових досліджень з обраної галузі науки

Програма має міжпредметний характер, охоплюючи ключові аспекти таких дисциплін: **«Економічна теорія», «Економіка підприємства», «Конкурентоспроможність підприємства», «Інноваційна економіка та підприємництво»**. Для підготовки до вступу на навчання за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти за спеціальністю С1 Економіка на здобуття ступеня «Доктор філософії» надані програми цих дисциплін, на основі яких складений перелік тестових завдань та практичних задач й сформовані екзаменаційні білети.

Програма фахового вступного іспиту включає основні питання кожної теми з дисциплін, на основі яких формуються тестові завдання, що дає змогу вступнику заздалегідь підготуватися до тестування, та критерії оцінювання результатів тестування. Питання білетів дозволяють перевірити знання вступників з окреслених тем програми.

При складанні вступного фахового іспиту вступники повинні проявити достатній рівень знань дисциплін циклу професійної підготовки.

Структура білету. Екзаменаційне завдання фахового вступного іспиту з економіки для здобуття третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти на базі ОС «Магістр» та ОКР «Спеціаліст» складається із 40 тестових завдань (з них 20 багатовибіркові та 20 одновибіркові) та 4 задачі дисциплін циклу професійної підготовки.

Порядок проведення фахового вступного іспиту:

1. Тривалість проведення фахового вступного іспиту – 120 хвилин.
2. Під час проведення фахового вступного іспиту не дозволяється користуватися електронними приладами, підручниками, навчальними посібниками, періодичними виданнями та іншими матеріалами, якщо це не передбачено рішенням Приймальної комісії.
3. Під час фахового вступного іспиту слід користуватися ручкою з синіми чорнилами.
4. Оцінювання результатів фахового вступного іспиту проводиться за визначеними критеріями.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

Анотація

Мета навчальної дисципліни - формування системного уявлення про закони, тенденції, загальні закономірності та проблеми сучасного економічного розвитку суспільства, шляхи підвищення ефективності використання обмежених економічних ресурсів і досягнення максимальних результатів, розуміння процесів, що відбуваються в економічному житті держав з різними соціально-економічними системами та набуття практичних навичок з фундаментальних питань економічної теорії.

Предметом курсу є - система знань, вмінь, і навичок щодо сучасних економічних систем, закономірностей їх функціонування і розширеного відтворення, шляхів ефективного використання обмежених виробничих ресурсів і досягнення максимальних кінцевих результатів.

По завершенні вивчення курсу студент повинен:

– знати:

сутність і структуру системи економічних відносин та методи її вивчення; механізм дії економічних законів; форми виробництва та особливості їх розвитку; сутність, функції та принципи функціонування ринкової економіки; види ринків та їх структуру; основні категорії та закони ринкового механізму; економічні функції держави та методи регулювання економіки; економічні основи світового господарства та основні форми міжнародних економічних відносин;

– вміти:

розкрити сутність і структуру системи економічних відносин; оперувати основними категоріями економічної теорії; аналізувати механізм дії економічних законів та їх наслідки; провести порівняльний аналіз форм виробництва; розкрити сутність, функції та принципи функціонування ринкової економіки; аналізувати види ринків, їх структуру та динаміку розвитку; розкривати сутність основних категорій та законів ринкового механізму; аналізувати економічні функції держави

та методи регулювання економіки; розкривати економічні основи світового господарства і аналізувати основні форми міжнародних економічних відносин

Зміст за темами

Тема 1. Економічна теорія: еволюція та сучасні наукові напрями

Економічна поведінка та її характеристики. Фундаментальні економічні проблеми. Метод економічної теорії. Загальні та спеціальні методи пізнання економічних явищ та процесів. Економічна теорія та її основні складові: політична економія і економікс; мікроекономіка і макроекономіка. Категорії, закони і принципи економічної теорії. Система економічних законів. Позитивна і нормативна економічна теорія. Економічний світогляд. Економічні ресурси. Основні напрями, школи і течії в економічній теорії. Функції економічної теорії. Економічна теорія і економічна політика держави. Економічна теорія і ідеологія. Місце економічної теорії в системі економічних наук. Сучасні напрями та школи економічної теорії. Українська економічна наука.

Тема 2. Теоретичний блок економічної науки: становлення, розвиток, сучасний стан

Економічна теорія як форма наукового пізнання економічного життя. Зміст та еволюція поняття «економіка». Класична економічна теорія: загальна характеристика. Загальна характеристика неокласичної економічної теорії. Теоретичні засади, еволюція, особливості монетаризму. «Кейнсіанська революція» в економічній теорії. Методологічні засади і теоретичний зміст сучасної постнекласичної економічної теорії. Сучасна структуризація економічної науки. Розвиток економічної теорії в незалежній Україні. Тенденції синтезу провідних напрямів сучасної економічної теорії.

Тема 3. Загальні засади економічного розвитку: політекономічний аспект

Предмет політичної економії як складової економічної теорії. Економічні потреби: сутність, структура. Економічні блага. Суспільне виробництво:

сутність, структура. Економічні ресурси і фактори виробництва. Економічний вибір. Закон зростання потреб та механізм його дії. Мета виробництва та межа виробничих можливостей. Змішана економічна система: сутність, ознаки, національні особливості. Політекономічні знання як стратегічний ресурс формування інформаційного суспільства та його економіки.

Тема 4. Мікроекономіка як відносно самостійна складова економічної теорії

Становлення і розвиток мікроекономічної теорії. Методи мікроекономічної теорії. Корисність: загальна і гранична. Крива байдужості. Карта кривих байдужості. Бюджетне обмеження споживача. Рівновага споживача. Ринковий попит. Закон попиту. Ринкова пропозиція. Закон пропозиції. Ринкова рівновага попиту і пропозиції. Види еластичності попиту та пропозиції. Фірма як виробник приватних економічних благ. Постійні, змінні та загальні (валові) витрати фірми. Середні витрати фірми. Граничні витрати фірми. Виторг та прибуток фірми.

Тема 5. Макроекономічна теорія як складова економічної теорії (базові поняття)

Макроекономічна теорія: становлення, розвиток, сучасний стан. Методи макроекономічної теорії. Модель кругообігу для відкритої економіки. Сукупний попит. Сукупна пропозиція. Фінансовий ринок: сутність, структура, функції в економічній системі. Фінансові кризи: поняття, типи. Валютні кризи. Дефіцит бюджету: сутність, види, джерела фінансування. Поняття і структура державного боргу. Дефолт і методи його врегулювання.

Тема 6. Інституціональна економічна теорія

Категоріальний апарат інституціональної економічної теорії. Неоінституціональна економічна теорія : особливості методології. Поняття «трансакція» в новій інституціональній економічній теорії. Визначення поняття

«трансакційні витрати». Види трансакційних витрат. Рональд Коуз про трансакційні витрати. Неоінституціональна економічна теорія прав власності. Процедури специфікації, диференціації та розщеплення прав власності. Економічна доцільність приватної, комунальної та державної форм власності. Економічний зміст інтелектуальної власності. Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності. Проблеми захисту інтелектуальної власності.

Тема 7. Міжнародна економіка як складова економічної теорії

Сутність, етапи формування, структура, тенденції розвитку міжнародної економіки (світового господарства). Міжнародна економічна інтеграція: сутність, функції та особливості. Світова торгівля як форма міжнародних економічних відносин. Міжнародний рух капіталів: сутність, функції, форми. Міжнародна міграція робочої сили. Транснаціоналізація економічної діяльності корпорацій: сучасні тенденції. Сучасний світовий ринок: сутність, функції, особливості. Міжнародні валютні відносини. Економічна глобалізація: етапи, зміст, рушійні сили, суперечності. Глобалізаційні процеси та їх вплив на соціально-економічний розвиток України

Список рекомендованої літератури

1. Адам Сміт. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй. К.: Наш формат, 2018. 722с.
2. Аналітична економіка та макроекономічна політика. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Економіка». За ред. академіка І.Ф.Прокопенка. Харків: видавництво Іванченка І.С., 2019. 416 с
3. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. Підручник. За ред. В.Д. Базилевича. К. Знання, 2010. 694 с.
4. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії. Навчальний посібник. К. Знання, 2008. 263 .
5. Байдала В.В., Власенко Ю.Г. Microeconomics II. Tutorial manual. Навч. посібник англійською мовою для студентів економічних спеціальностей. К. ТОВ

«ЦП «Компрінт», 2017. 273 с.

6. Батман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства. Пер. з англ. К. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 109 с.

7. Білецька Л., Савич В., Білецький О. Економічна теорія. Політекономія, мікроекономіка, макроекономіка. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 688 с.

8. Галушка З. І., Поченчук Г.М. Економіка: теорія і практика. Підручник. Чернівці, ЧНУ. 2020. 240 с.

9. Економіка: практикум з економічної теорії, історії економіки та економічної думки, мікро- та макроекономіки. Укл.: Галушка З.І., Поченчук Г.М., Бойда С.В., Заволічна Т.Р., Сторощук Б.Д., Кузьмук І.Я. За ред. Галушки З.І., Поченчук Г.М. Чернівці. Чернівець. нац. ун-т. 2022. 190 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4534>

10. Гальчинський А.С. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань. К. Либідь, 2013. 472 с.

11. Горняк О. В., Матюк Т. В. Економічна теорія. Навч.-метод. посібн. Одеса: 2020. 140 с.

12. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін. К.: Знання, 2008. 431 с.

13. Економічна теорія. Навч. посіб. Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, О. С. Марченко та ін.; за заг. ред. Л. С. Шевченко. 2-ге вид. Харків: Право, 2019. 268 с.

14. Економічна теорія: підручник. В. Д. Лагутін, Ю. М. Уманців, Т. А. Щербакова та ін.; за заг. ред. В. Д. Лагутіна. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 608 с.

15. Економічна теорія. Політекономія. Підручник. За ред. В.Д. Базилевича. 9-те вид., допов. Київ. Знання, 2014. 710 с. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/elib/economics_f/bazylyevych_ekonomichna_2014.pdf

16. Економіка: практикум з економічної теорії, історії економіки та економічної думки, мікро- та макроекономіки. За ред. З.І. Галушки, Г.М. Поченчук. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т. Ю. Федьковича. 2022. 368 с.

17. Економічна теорія: підручник. За ред. В. Д. Лагутіна. Київ: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2017. 608 с.
18. Економічна теорія. Навч. посібник. Н. М. Каменева, М. В. Косич, О. І. Фролов, О. Ю. Александрова. Харків. УкрДУЗТ, 2019. 163 с.
19. Економічна теорія. Підручник. у 2 ч. Ч. 1 Мікроекономіка. В. Д. Лагутін, Ю. М. Уманців, К. М. Ніколаєць, та ін. За ред. В. Д. Лагутіна. 2-ге вид., доопр., перероб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 396 с.
20. Економічна теорія: закономірності, практика та сучасність. Підручник. Е. М. Забарна, О. М. Козакова, Н. О. Задорожнюк та ін. Херсон. ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 412 с.
21. Економічна теорія. Підручник. За заг. ред. В.П. Яcobчук. К. Видавництво ЛіраК, 2020. 450 с.
22. Економічна теорія. Навч. посіб. [О. В. Стефанишин та ін.]. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів. ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 335 с
23. Задоя А.О., Задоя О.А. Мікроекономіка. Курс лекцій та вправи. Навчальний посібник. Електронне видання. 7-ме вид. Д. Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. 211 с.
24. Зайцев Ю. К. Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства: в 2 кн. Кн.1 Філософсько-методологічні засади архітекtonіки предмета сучасної політичної економії. Монографія. Київ: КНЕУ, 2018. 397 с.
25. Макаренко П. М, Мельник Л. Ю., Макаренко А. П., Мельник Л. Л . Економічна теорія – політекономічний контекст. Навч. посібник. 2-ге вид., доопрац. і допов. Полтава. РВВ ПДАА, 2010. 211 с.
26. Мікроекономіка. Підручник. За ред. В.Д. Базилевича. 2-ге вид., перероб. і доп. К. Знання, 2008. 679 с.
27. Мікроекономіка і макроекономіка. Під ред. С. Будаговської. К. Основи, 2018. 358 с.
28. Островерх П., Панчишин С. Аналітична економія. Макроекономіка і мікроекономіка. Підручник. Кн. 1. Макроекономіка. К.: Апріорі, 2020. 648 с.

29. Панчишин С. Макроекономіка. Навч. посібник. К.: Апріорі, 2022. 524 с.
30. Пилипенко Г.М., Пилипенко Ю. І. Економічна теорія. Навч. посіб. М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т. Дніпровська політехніка». Дніпро. НТУ «ДП», 2022. 196 с.
31. Райнерт Е.С. Як багаті країни забагатіли і чому бідні країн залишаються бідними. К.: Наш формат, 2020. 444 с
32. Сірко А. В. Економічна теорія. Політекономія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 448 с.
33. Феценко, В. М. Сучасні економічні теорії. Навч. посіб. К. КНЕУ, 2012. 474 с.
34. Филюк Г. М. Конкуренція і монополія в епоху глобалізації: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Франка. 2009. 404 с.
35. Шумпетер И. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. К.: Видавництво Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 244 с.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

Анотація

Мета - формування у здобувачів здатності самостійно мислити, приймати управлінські рішення, виконувати комплексні економічні розрахунки для ефективного здійснення господарської діяльності на рівні підприємств та організацій

Завдання - слугувати базою для накопичення майбутніми фахівцями знань, навичок та умінь з інших економічних дисциплін, формувати глибоке розуміння господарських процесів, що відбуваються у виробничо-комерційних системах сучасних підприємств.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

-знати:

– основні поняття та категорії економіки підприємства, на основі системного розуміння та взаємозв'язків із суміжними дисциплінами;

- принципи управління діяльністю сучасних підприємств та організацій;
- сучасні технології розробки управлінських рішень, їх обґрунтування та впровадженні у бізнес-практику;

- методичні основи аналізу ефективності формування та використання персоналу, активів (основних засобів, оборотних коштів, нематеріальних активів) підприємства, організації його виробничо-комерційної діяльності тощо;

- вміти:

- розрізняти організаційно-правові форми підприємств та організацій, робити обґрунтований вибір напрямків діяльності та сфери бізнесу;

- розробляти плани розвитку підприємства та інноваційно-інвестиційні проекти різних напрямків;

- аналізувати ефективність використання персоналу, основних засобів, оборотних коштів, інвестиційних ресурсів, організації виробничої діяльності, інноваційних процесів тощо;

- обґрунтовувати загальні тактичні та стратегічні управлінські рішення з різних аспектів господарської діяльності;

- запобігати кризовим проявам, нейтралізувати ризики та загрози у виробничо-комерційній діяльності підприємства;

- визначати напрямки та обґрунтовувати загальний механізм здійснення реструктуризації підприємств та організацій

Зміст за темами

Тема 1. Теорії підприємств і основи підприємництва

Поняття підприємства. Головні напрямки діяльності підприємства. Установчі документи. Теорії і моделі підприємства. Законодавча база діяльності підприємств в Україні. Поняття підприємництва. Передумови становлення і розвитку підприємництва. Форми підприємництва. Моделі підприємництва. Форми співпраці у підприємницькій діяльності. Господарський договір, його розділи. Адміністративно-господарські санкції. Суб'єкти, типи і види міжнародного бізнесу.

Тема 2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Критерії класифікації підприємств. Види підприємств за Господарським кодексом України (за формою власності, за способом утворення, за правовим статусом та формою господарювання). Поняття реорганізації підприємства. Класифікація підприємств за видами економічної діяльності та розміром. Поділ підприємств за типом виробництва, глибиною виробництва, широтою асортименту продукції, просторово-структурними ознаками. Поняття та види об'єднань підприємств. Кооперація та концентрація підприємств.

Тема 3. Зовнішнє середовище господарювання підприємства

Поняття ринку. Функції ринкової системи. Поняття та складові інфраструктури ринку. Мікросередовище та макросередовище підприємства: поняття та складові.

Тема 4. Структура та управління підприємством

Виробнича, загальна та організаційна структура підприємства. Функції та методи управління. Поняття та типи організаційної структури управління. Особливості вибору організаційної структури управління підприємством.

Тема 5. Ринок і продукція

Види та методика визначення обсягу продукції підприємства. Валова, товарна, чиста, нормативно-чиста та реалізована продукція. Виробнича програма, номенклатура, асортимент підприємства. Поняття та види ціни продукції. Матеріально-технічне забезпечення підприємства. Поняття та мета маркетингу. Складові збутової політики підприємства. Маркетинговий комплекс підприємства.

Тема 6. Планування діяльності підприємства

Функції держави щодо регулювання економіки. Складові державної економічної політики. Засоби державного регулювання господарської діяльності. Поняття, об'єкти, суб'єкти прогнозування. Методи прогнозування:

метод експертних оцінок, метод складання сценаріїв, метод екстраполяції трендів. Поняття та принципи планування господарської діяльності. Поняття, методи та принципи стратегічного планування. Функції бізнес-планування. Типовий зміст бізнес-плану.

Тема 7. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Поняття персоналу підприємства. Промислово-виробничий і непромисловий персонал підприємства. Робітники, службовці, спеціалісти, керівники. Класифікація персоналу за стажем роботи: постійні, тимчасові, сезонні працівники. Показники стану і руху персоналу. Показники рівня використання робочої сили. Види фондів робочого часу робітників (календарний, номінальний, явочний, ефективний). Види трудових норм, методи нормування витрат праці (хронометраж, фотохронометраж). Методи визначення оптимальної чисельності працівників: метод коригування базової чисельності, метод визначення чисельності на основі трудомісткості виробничої програми, нормативний метод. Поняття та показники продуктивності праці (виробіток та трудомісткість). Фактори продуктивності праці. Поняття, теорії, функції мотивації праці. Методи мотивації праці. Елементи мотиваційного механізму. Поняття, види та функції заробітної плати. Державне регулювання заробітної плати (мінімальна заробітна плата, тарифна сітка, тарифні ставки, схема посадових окладів). Форми організації оплати праці (відрядна, погодинна). Системи відрядної форми організації праці (відрядна, відрядно-преміальна, відрядно-прогресивна, непряма відрядна, акордна). Системи погодинної форми оплати праці (проста погодинна система, погодинна-преміальна, погодинно-преміальна з нормованими завданнями). Показники рівня фонду оплати праці, рентабельність фонду оплати праці.

Тема 8. Капітал підприємства

Суть капіталу підприємства, форми капіталу підприємства (промисловий, торговельний і позиковий капітал). Класифікація капіталу підприємства: постійний і

змінний капітал, основний і оборотний капітал, власний і позичений капітал. Основні і оборотні фонди підприємства. Амортизація основних засобів. Способи нарахування амортизаційних відрахувань (метод рівномірного (прямолінійний метод) нарахування, кумулятивний метод, виробничий метод). Види оцінювання основних засобів: первісна вартість, відновна вартість, повна вартість, залишкова вартість, ліквідаційна вартість, середньорічна вартість). Показники стану і руху основних засобів (коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт придатності основних засобів, коефіцієнт вибуття основних засобів, коефіцієнт введення основних засобів). Види зносу основних засобів (фізичний знос, моральний знос, форми морального зносу). Показники ефективності використання основних засобів: фондівіддача, фондомісткість, фондоозброєність, фондорентабельність, термін окупності капіталовкладень, інтегральний показник ефективності використання основних засобів. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів. Сутність нематеріальних ресурсів та нематеріальних активів. Поняття, елементи, структура оборотних коштів. Показники ефективності використання оборотних коштів.

Тема 9. Інвестиційні ресурси

Поняття інвестицій. Об'єкти, суб'єкти інвестиційної діяльності. Класифікація інвестицій: реальні та фінансові, прямі та портфельні інвестиції. Поняття капіталовкладень, структура капітальних вкладень, об'єкти, суб'єкти та джерела капіталовкладень. Ефективність капіталовкладень. Термін окупності інвестицій. Чиста теперішня вартість.

Тема 10. Інноваційні процеси

Поняття та елементи інноваційних процесів. Науково-технічний прогрес. Форми НТП (еволюційна, революційна, науково-технічна революція). Напрями НТП. Результативність інноваційної діяльності підприємства. Грошовий потік інноваційного проекту. Форми внутрішньогосподарського ефекту інноваційних процесів (зміна продуктивності праці, зниження трудомісткості продукції, зниження собівартості продукції, зростання прибутку).

Тема 11. Техніко-технологічна база і виробнича потужність підприємства

Поняття техніко-технологічної бази. Її технічна та технологічна складова. Показники технічного рівня виробництва. Поняття технології. Напрямки розвитку ТТБ. Виробнича потужність підприємства. Види виробничої потужності. Її чинники. Фонд робочого часу обладнання (календарний, номінальний, плановий ефективний, дійсний ефективний). Методи планування виробничої потужності підприємства. Оцінка використання виробничої потужності (коефіцієнт екстенсивного використання обладнання, коефіцієнт інтенсивного використання обладнання, коефіцієнт використання виробничої потужності). Підтримання та розвиток ТТБ. Показники технічної оснащеності праці. Показники рівня прогресивності технологій. Показники технічного рівня устаткування. Показники рівня механізації та автоматизації виробництва.

Тема 12. Організація виробництва та забезпечення якості продукції

Поняття виробничого процесу. Класифікація виробничих процесів: основні, проміжні та обслуговуючі; дискретні та безперервні; ручні, автоматизовані та автоматичні. Виробничий цикл. Тривалість технологічних операцій. Типи виробництва (одиничне, серійне, масове, дослідно-експериментальне). Методи організації виробництва (непотоківий та потіковий). Концентрація виробництва. Критерії ефективності концентрації. Рівень концентрації, її показники. Комбінування виробництва. Показники рівня комбінування виробництва. Спеціалізація виробництва. Види спеціалізації. Спеціалізація промисловості. Спеціалізація підприємства. Спеціалізація всередині підприємства. Показники рівня спеціалізації підприємства. Кооперування виробництва. Форми кооперування. Показники рівня кооперування. Елементи виробничої та соціальної інфраструктури підприємства.

Тема 13. Витрати на виробництво і реалізацію продукції

Поняття витрат. Собівартість продукції (витрати основної операційної діяльності підприємства). Витрати іншої операційної діяльності. Витрати не

операційної діяльності. Витрати надзвичайної діяльності. Елементи витрат. Класифікація витрат, що входять до собівартості продукції, за калькуляційними статтями. Цехова, виробнича та повна собівартість продукції. Калькулювання собівартості. Сутність та функції ціни. Класифікація цін. Структура ринкових договірних цін. Оптово-відпускна ціна. Методи ціноутворення.

Тема 14. Фінансово-економічні результати діяльності підприємства

Фінансові результати як економічна категорія. Джерела та види доходів підприємства. Прибуток як економічна категорія, його функції та класифікація. Рентабельність інвестованих ресурсів, рентабельність продукції, рентабельність продажу, загальна рентабельність підприємства. Методи та системи аналізу фінансових результатів діяльності підприємств. Планування доходів підприємств. Етапи планування розподілу прибутку. Фінансовий стан підприємства та його показники (показники платоспроможності, показники фінансової стійкості, показники ділової активності). Ефективність як економічний показник. Класифікація видів ефективності виробництва. Система показників економічної ефективності. Резерви росту ефективності та досягнення високої конкурентоспроможності.

Тема 15. Розвиток підприємств: сучасні моделі, трансформація та реструктуризація

Зовнішні та внутрішні чинники діяльності підприємств. Організаційні зміни на підприємствах. Еволюційна та революційна модель змін. Поняття реінжинірингу. Поняття бізнес-процесу. Структурний та кадровий підходи до організаційного розвитку. Нові типи підприємств: мережеподібні, оболонкові, віртуальні, вертикальні, горизонтальні, едхократичні, партисипативні, гнучкі. Трансформація, реструктуризація та реорганізація підприємства. Класифікація трансформацій підприємства за напрямками та видами, за цілями здійснення, за стратегічною спрямованістю. Санація як форма реструктуризації підприємства.

Тема 16. Економічна безпека та антикризова діяльність підприємства

Поняття економічної безпеки підприємства. Цілі економічної безпеки. Об'єкти виміру економічної безпеки. Техніко-технологічна, продуктова, інтелектуально-кадрова, політико-правова, інформаційна, фінансова, екологічна, силова, соціальна складові економічної безпеки підприємства. Схема організації економічної безпеки. Антикризова діяльність. Індикатори та фактори кризових явищ. Стратегічна криза, криза прибутковості та криза ліквідності. Фази кризи.

Список рекомендованої літератури

1. Бандурка О. М., Ковальов Є. В., Садиков М. А., Маковоз О. С. Економіка підприємства. Навчальний посібник. За заг. ред. О. М. Бандурки. Харків. ХНУВС. 2017. 192 с.

2. Вігуржинська С. Ю., Басюркіна Н. Й., Свистун Т. В. Економіка підприємства. Навч. посіб. За ред. С. Ю. Вігуржинської. Одеса. Гуляєва В. М., 2018. 115 с.

3. Дмитрієв І.А., Шевченко І.Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Х. ФОП Бровін О.В., 2018. 292 с.

4. Економіка підприємства: підручник. Під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ. Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

5. Економіка підприємства. Підручник. За заг. ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк. ВежаДрук, 2021. 767 с.

6. Економіка підприємства. Підручник. [Л. Л. Лазебник та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Л. Лазебник; Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь. Ун-т ДФС України, 2021. 425 с.

7. Економіка підприємництва. Підручник. За ред. д.е.н., проф. Л. В. Фролової. Одеса: Бондаренко М.О. 2020. 708 с.

8. Економіка підприємства. Навч. посіб. [Л. С. Шевченко, О. С. Марченко, О. А. Гриценко та ін.]; за заг. ред. Л. С. Шевченко. 3-тє вид., перероб. і допов.

Харків : Право, 2021. 212 с.

9. Економіка підприємства. Навч. посіб. [Н. М. Колпаченко та ін.]. Харків. Діса плюс, 2019. 277 с.

10. Економіка підприємства. Навч. посіб. для студентів ВНЗ. [О. С. Трегубов та ін.]; за заг. ред. Трегубова О. С.; Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця. ТВОРИ, 2019. 228 с.

11. Економіка підприємства. Навч. посіб. [Н. М. Колпаченко та ін.]. Харків. Діса плюс, 2019. 277 с.

12. Економіка підприємства. Навч. посіб. для студентів ВНЗ. [О. С. Трегубов та ін.]; за заг. ред. Трегубова О. С.; Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця. ТВОРИ, 2019. 228 с.

13. Економіка підприємства. Навч. посіб. С. М. Рогач [та ін.]. Київ. Компринт, 2018. 391 с.

14. Економіка і фінанси підприємства. Навч. посіб. Гурова К. Д. та ін.. Харків. Вид-во Іванченка І. С., 2018. 792 с.

15. Економіка підприємства: магістерський курс. Навч. посіб. [А. І. Яковлев та ін.]; за ред. А. І. Яковлева, Л. С. Ларки; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків. НТУ «ХП», 2019. 511 с.

16. Лисак О.І., Андрєєва Л.О., Болтянська Л.О. Економіка підприємства. Навчальний посібник. Мелітополь. Люкс, 2020. 272 с.

17. Михайлов С. І., Степасюк Л. М., Городенко С. В. Економіка підприємства. Навч. посіб. для студентів ВНЗ. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. 2-е вид. Київ. Компринт, 2018. 417 с.

18. Павленко О. П., Розмарина А. Л. Підприємство: економіка і фінанси. Навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти за спец. «Менеджмент», «Публічне управління та адміністрування»; Одес. держ. екол. ун-т, [Co-funded by the Erasmus + Programme of the European Union, Erasmus +Intense]. Одеса. ТЕС, 2019. 212 с.

19. Розвиток бізнесу: стратегія, проектування, організація та діяльність фірми (тестові завдання). Навч. посіб. / [З. М. Залога та ін.]; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Екон. ф-т, Каф. економіки підприємства. Львів: Растр - 7, 2018. 284 с.

20. Романченко Н. В., Кожемякіна Т. В., Пічик К. В. Економіка підприємства. Навч. посібник. Київ. НаУКМА, 2018. 343 с.
21. Соломіна Г. В. Економіка підприємства. Практикум. Дніпро. Видавець Біла К. О., 2020. 142 с.
22. Шандова Н.В., Мешкова-Кравченко Н.В., Латкіна С.А. Економіка підприємства. Навч. посіб. Херсон. Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2021. 336 с.
23. Юрченко Н. Б., Кравчук Р. С., Запухляк І. Б., Василик І. І. Економіка підприємства. Навч. посіб. Івано-Франківськ. ІФНТУНГ, 2018. 377 с.
24. Яркіна Н.М. Економіка підприємства. Навч. посіб. Вид. 2-ге перероб. і доп. К. Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.
25. Predicting the impact of digital assets on socioeconomic development of an enterprise. Methodical manual. О. О. Kud [et al.]; Simon Kuznets Kharkiv nat. univ. Of economics. Kharkiv : KRPOCH, 2020. 67 p.
26. Douglas Bernheim, B. And Antonio Rangel. «behavioural public economics». The New Palgrave Dictionary of Economics. Second Edition. Eds. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan, 2018.
27. Study material foundation programme business economics, paper 3. Laser Typesetting by AArushi Graphics, Prashant Vihar, New Delhi, and Printed at IPP/March 2016. URL: [https://www.icsi.edu/media/website/Business%20Economics%20\(FndProg\).pdf](https://www.icsi.edu/media/website/Business%20Economics%20(FndProg).pdf).
28. [Ewan McGaughey](https://www.book2look.com/book/9781316517642), Principles of Enterprise Law The Economic Constitution and Human Rights. *King's College London*. Published 2022 URL: <https://www.book2look.com/book/9781316517642>.
29. Small and Medium Enterprises: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications (4 Volumes)/ [Information Resources Management Association](https://www.igi-global.com/book/small-medium-enterprises/72348). URL: <https://www.igi-global.com/book/small-medium-enterprises/72348>

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»

Анотація

Мета сформувані у студентів теоретичні знання та практичні навички щодо управління конкурентоспроможністю підприємств у сучасних умовах господарювання.

Завдання вивчення теорії, вітчизняного і світового досвіду оцінювання та управління конкурентоспроможністю підприємств.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

-знати: теорію та практику управління конкурентоспроможністю підприємства; нормативно-правову базу регулювання конкуренції в Україні; технологію аналізу ринку методом конкурентної діагностики; теоретичні та практичні аспекти діагностики конкурентної позиції підприємства на ринку; ключові методи і підходи до формування сильних конкурентних переваг підприємства; джерела і фактори формування конкурентних переваг; прикладний інструментарій управління потенціалом підприємства, його конкурентоспроможністю і вартістю; принципи формування конкурентоспроможності продукції; обґрунтування управлінських рішень щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства та його структурних підрозділів; сутність концепції управління конкурентоспроможністю підприємства та специфічні особливості управління нею в організаціях різних типів; методи оцінювання соціальної конкурентоспроможності підприємства.

- вміти: ідентифікувати всі види конкурентних переваг, якими володіє підприємство, визначати ті, що мають бути досягнутими в майбутньому для поліпшення його конкурентоспроможності; використовувати чинники конкурентоспроможності для створення конкурентних переваг підприємства; виконувати розрахунки, пов'язані з оцінюванням рівня конкуренції в галузі; визначати масштаби конкурентного галузевого середовища підприємства й оцінювати розстановку сил на ринку; обґрунтувати організаційно-технічні

рішення щодо підвищення якості продукції і продуктивності виробництва; економічно обґрунтувати та конкретизувати функції управління конкурентоспроможністю підприємства; застосовувати моделі та методики оцінювання конкурентоспроможності підприємства.

Зміст за темами

Тема 1. Конкурентоспроможність як категорія і як властивість підприємства

Конкуренція як найважливіша ланка всієї системи ринкового господарства. Модель досконалої конкуренції. Теорія відносної переваги. Представники неокласичної політекономії. Моделі монополістичної, олігополістичної конкуренції та чистої монополії. Теорія чистої монополії і дуополії (пізніше – олігополії). Об'єкт конкуренції, суб'єкт конкуренції. Особливості впливу конкуренції на економіку: конкуренція змушує підприємців постійно шукати і знаходити нові види продукції і послуг; конкуренція сприяє виробництву продукції високої якості за розумними цінами; конкуренція спонукає оперативно реагувати на зміну потреб покупців; конкуренція є могутньою альтернативою монополізму; конкуренція сприяє розвитку техніки, науки, технології, інформаційних систем. Види конкурентної поведінки. Управління конкурентоспроможністю підприємства.

Тема 2. Конкурентне середовище підприємства

Структура і характеристика конкурентного середовища підприємства. Аналіз і прогнозування конкурентного середовища: відбір і розрахунок основних економічних показників (параметрів), які найбільш повно характеризують галузь; визначення конкурентних сил, що діють у галузі і їх впливу на ситуацію, проведення конкурентного аналізу; виявлення чинників, рушійних сил, які викликають зміни в структурі конкурентних сил у галузі; визначення підприємств, які мають найсильніші і найслабкіші конкурентні позиції у галузі; прогнозування найбільш імовірних кроків стратегічних конкурентів; визначення ключових факторів успіху підприємства (КФУ) у конкурентній боротьбі; прийняття

остаточного рішення щодо прибутковості і привабливості галузі (заключний етап).

Тема 3. Конкурентоспроможність як характеристика фірми, що функціонує в умовах ринку

Сутність та співвідношення понять «ринкові чинники успіху», «ключові компетенції», «конкурентні переваги». Властивості конкурентних переваг. Сфери формування та реалізації конкурентних переваг. Види та джерела формування конкурентних переваг. Класифікація чинників конкурентоспроможності підприємства. Головні аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Системний, інноваційний, логічний, маркетинговий, інтеграційний, структурний, глобальний, нормативний, оптимізаційний, адміністративний (директивний), діловий, відновлювально-еволюційний, віртуальний, функціональний, стандартизаційний, ситуаційний, поведінковий, процесний, ексклюзивний, комплексний підходи до управління конкурентоспроможністю підприємства. Методи оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Взаємозв'язок елементів системи управління конкурентоспроможністю підприємства на зовнішньому ринку. Базові принципи управління конкурентоспроможністю підприємства на світовому ринку. Аналіз фінансового стану підприємства як інструмент підвищення його конкурентоспроможності. Розрахунок ефективності управління підприємством. Процес управління конкурентоспроможністю підприємства. Етапи і процедури процесу управління конкурентоспроможністю підприємства. Загальна блок-схема організаційно-економічного механізму системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Специфічні особливості забезпечення конкурентоспроможності бізнес-організацій різних типів. Організація прийняття конкурентоспроможних управлінських рішень, контролю і стимулювання їх реалізації.

Тема 4. Взаємозв'язок конкурентоспроможності підприємства із конкурентоспроможністю продукції

Фактори, чинники та критерії конкурентоспроможності товару. Методи

оцінки конкурентоспроможності продукції. Якість товару – основний важіль забезпечення його конкурентоспроможності. Основні підходи до управління конкурентоспроможністю товару. Визначення конкурентоспроможності товару. Визначення міжнародної конкуренції товару. Цілі функціонування економічних суб'єктів. Поняття конкурента можна з позицій визначення поняття конкурентної боротьби. Структура життєвого циклу первинного суб'єкту господарювання. Нецінова конкуренція. Заходи щодо поліпшення якості товару (послуг) як чинник підвищення конкурентоспроможності товарів. Стратегія підвищення якості товару як важливий чинник нецінової конкуренції. Сервісне та післясервісне обслуговування як додаткові чинники підвищення привабливості товарів і зростання їх конкурентоспроможності. Система показників якості промислової продукції. Показники якості послуг. Система забезпечення конкурентоспроможності ринкових продуктів. Стадія реалізації продукції. Пошук і вибір покупців виробленої продукції з кожної товарної позиції. Висновок договірних відносин з покупцями. Перевалка, транспортування і збереження товару (на шляху його проходження зі складу виробника до одержувача) за кожною товарною позицією. Визначення конкурентоспроможності послуги на зовнішніх ринках. Світова організація торгівлі та стандартизація якості товарів. Міжнародні стандарти якості ISO. Використання міжнародних стандартів – важливий чинник підвищення якості продукції. Сучасні інструменти та організація контролю якості готової продукції. Міжнародна сертифікація продукції.

Тема 5. Вибір конкурентної стратегії підприємств

Система конкурентних стратегій підприємства. Стратегії надбання конкурентної переваги (загальні стратегії конкуренції). Стратегії конкурентної поведінки підприємства. Стратегія забезпечення конкурентоспроможності як комплексна стратегія. Ситуаційне проектування конкурентної стратегії. Поняття конкурентної стратегії підприємства. Прогнозування, планування, економічне обґрунтування, раціоналізація структур і процесів, управління якістю,

ресурсозбереженням та персоналом. Оцінка конкурентоспроможності підприємства. Співвідношення факторів успіху та конкурентного потенціалу підприємства. Властивості конкурентних переваг. Сфери формування та реалізації конкурентних переваг. Процес виділення стратегічних зон господарювання. Класифікація конкурентних переваг підприємства. Сутність концепції «Ланцюгу створення вартості». Основні положення концепції «Стратегічних зон господарювання». Еволюція практичних підходів до використання ключових джерел формування конкурентних переваг.

Тема 6. Система та процес управління конкурентоспроможністю підприємства

Чинники, що визначають рівень конкурентоспроможності підприємства. Методи оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств. Системно-процесний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. Специфічні особливості забезпечення конкурентоспроможності бізнес-організацій різних типів. Принципи управління конкурентоспроможністю підприємства на світовому ринку. Аналіз фінансового стану підприємства як інструмент підвищення його конкурентоспроможності. Розрахунок ефективності управління підприємством. Процес управління конкурентоспроможністю підприємства. Етапи і процедури процесу управління конкурентоспроможністю підприємства. Загальна блок-схема організаційно-економічного механізму системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Специфічні особливості забезпечення конкурентоспроможності бізнес-організацій різних типів. Організація прийняття конкурентоспроможних управлінських рішень, контролю і стимулювання їх реалізації.

Тема 7. Програми підвищення конкурентоспроможності підприємства

Концепція розробки та забезпечення реалізації програми підвищення конкурентоспроможності підприємства. Етапи розробки програми підвищення конкурентоспроможності. Програми підвищення конкурентоспроможності

галузі та країни. Об'єкт державного регулювання (певна сфера економічної діяльності, економічний процес) конкуренції. Конкурентна політика держави та напрямки її регулювання. Методи захисту конкуренції. Антимонопольне регулювання: сутність та методи. Аналіз конкурентного середовища в Україні та його регулювання. Характерні особливості сучасного стану міжнародної конкуренції. Вплив глобальних і регіональних чинників на еволюцію сучасної конкуренції. Маркетинговий, системний, інноваційний, глобальний, ситуаційний, комплексний підходи до оцінки міжнародної конкуренції. Основні вектори розвитку міжнародної конкуренції. Галузева залежність методів і форм конкуренції, їх залежність від зміни виробничої структури. Етапи розробки програми підвищення конкурентоспроможності. Вітчизняний підхід до забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Міжнародний досвід реалізації програм підвищення конкурентоспроможності.

Список рекомендованої літератури

1. Дмитрієв І.А., Кирчата І.М., Шершенюк О.М. Конкурентоспроможність підприємства. Навчальний посібник. Х.: ФОП Бровін О.В., 2020. 340 с.
2. Карпюк В.П. Управління конкурентоспроможністю продукції. URL: http://nbuv.gov.ua/PORTAL/Soc_gum/vzhdtu_econom/2009_4/46/pdf
3. Конкурентоспроможність підприємства. Підручник. П.І. Юхименко, А.С. Даниленко, С.Г. Батажок та ін. Київ. Центр учбової літератури, 2020. 320 с.
4. Конкурентоспроможність підприємства. Підручник. За заг. ред. Даниленка А.С. Київ. Центр учбової літератури, 2020. 320 с.
5. Конкурентоспроможність підприємства. Конспект лекцій для студентів ден. форми навчання, які навчаються за напрямом підгот. 8.03050401 – Економіка підприємства. Нар. укр. акад. [каф. економіки підприємства; авт.-упоряд. О. Є. Басманова]. Харків. Вид-во НУА, 2015. 52 с.
6. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення. Монографія. За заг. ред. О.Г. Янкового. Одеса. Атлант, 2013. 470 с.
7. Кузьмін О.Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю

підприємства. Навчальний посібник. Львів. Компакт-ЛВ, 2005. 304 с.

8. Олійник Н., Бурик Ю. Конкурентоспроможність підприємства як визначальна характеристика ефективності його функціонування. Соціально-економічні проблеми і держава. 2018. Вип. 2 (19). С. 3-12. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18onmejf.pdf>

9. Леськів Г. З., Франчук В. І., Левків Г. Я., Гобела В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства. Навчальний посібник. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.

10. Лупак Р. Л., Васильців Т.Г. Конкурентоспроможність підприємства. Навч. посіб. Видавництво ЛКА, 2016. 484 с.

11. Николюк О. М. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства: теоретико-методологічні основи. Монографія. Житомир. ЖНАЕУ, 2016. 314 с.

12. Портер Майкл. Конкурентна перевага. Як досягати стабільно високих результатів. Вид-во «Наш формат». 2019. 624 с.

13. Портер Майкл. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. К. Наш Формат, 2020. 424с.

14. П'ятницька Г.Т., П'ятницька Н.О., Шумська С.С., Федорченко Н.В., Гелич А.О., П'ятницький Д.В. Управління конкурентоспроможністю підприємств. Підручник. За заг. ред. д-р. екон. наук., проф. Г.Т. П'ятницької. К. Видавничий дім «Кондор», 2017. 700 с.

15. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств. Монографія. За загальною редакцією професора О.Г. Янкового. Одеса, Атлант, 2017. 514 с.

16. Управління конкурентоспроможністю підприємств у сучасних умовах. Колективна монографія. За заг. ред. д.е.н., проф. Шарко М.В. Херсон. ПП Вишемирський В.С., 2016. 177 с.

17. Цибульська Е. І. Конкурентоспроможність підприємства. Навч. посіб. для студентів, які навчаються за спец. 051 Економіка. Нар. укр. акад. Харків. Вид-во НУА, 2018. 320 с.

18. Шарко М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств у сучасних умовах. Колективна монографія. За заг. ред. д.е.н., проф. М. В. Шарко. ПП Вишемирський В. С., 2016. 177 с.

19. Шевченко Л.С. Конкурентоспроможність бізнесу (підприємства): навч. посіб. у питаннях і відповідях. Харків. 2022. 312 с.

20. Юхименко П. Конкурентоспроможність підприємства. Підручник. Вид. ЦУЛ, 2020. 320 с.

21. Конкурентоспроможність підприємства. Підручник. П.І. Юхименко, А.С. Даниленко, С.Г. Батажок та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 320 с.

22. Michael E. Porter. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York : Free Press; London : Collier Macmillan, 1985. 592 p

23. Shay J. P., Rothaermel F. T. Dynamic Competitive Strategy: Towards a Multiperspective Conceptual Framework. Access mode. <http://scheller.gatech.edu/directory/faculty/rothaermel/pubs/99LRP.pdf>

24. Hofer C. W. Conceptual Construct for Formulating Corporate and Business Strategies / C. W. Hofer. Boston : Intercollegiate Case Clearing House . 754 p.

25. Tyuhtenko N. A., Makarenko S. M., Oliinyk N. M. Increasing competitiveness of the enterprise by improving logistic strategy of distribution of production and supply of raw materials. *Науковий вісник Полісся*. 2018. № 2 (14). Ч. 2. С. 56-63.

26. Kogut B. Country Competitiveness: Technology and the Organizing of Work. – Oxford: Oxford University Press, 2013.

27. UNCTAD. World Investment Report 2006. – New York and Geneva: United Nations, 2006

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО»

Анотація

Мета - формування у студентів системи теоретичних знань та вмінь з інноваційної економіки і організації підприємництва, практичних навичок

раціональної організації та економічного обґрунтування напрямків інноваційної діяльності підприємства для успішної самореалізації у професійній діяльності, самозайнятості, управління власним життям і кар'єрою

Завдання

- сформулювати у здобувачів систему знань у галузі економіки інновацій (поняття про інноваційний процес та інноваційний розвиток, загальна характеристика інновацій, створення інноваційного бізнесу, вибір інноваційної стратегії), навички самопізнання та самоменеджменту, комунікаційну компетентність та соціальну відповідальність;

- розвинути здібності з підприємництва.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен

- знати:

– сучасні організаційні форми інноваційного розвитку, умови і фактори розвитку бізнесу, принципи ефективної взаємодії учасників даного процесу;

– сучасні тенденції розвитку інновацій в Україні та у світі;

– методичні положення та інструментарій оцінювання інноваційного розвитку і бізнесу;

– світовий досвід державної підтримки інноваційного розвитку підприємства, методи та моделі його державного регулювання;

– форми інновацій, методи та інструментарій їх створення;

– сутність і зміст інноваційної політики підприємства, її типи;

– методичний інструментарій залучення інвестицій в інновації, управління інноваційними процесами у бізнесі;

– методи маркетингу, фінансування, організації і планування інноваційної діяльності;

– методичний підходи щодо результативності інвестування і забезпечення ефективності функціонування суб'єктів інноваційної діяльності за умов конкуренції;

– методи оцінки ефективності інноваційного процесу у підприємстві в умовах ризиків і невизначеності;

- вміти:

- обґрунтовувати напрямки пріоритетного інноваційного розвитку з урахуванням потреб та особливостей підприємницької діяльності;
- використовувати методичний інструментарій організації і розвитку інновацій у бізнесі, розробляти рекомендації щодо активізації і підвищення ефективності інноваційних процесів;
- володіти методами стратегічного управління інноваціями, обґрунтовувати інноваційну стратегію підприємства;
- здійснювати комплексну оцінку ефективності інноваційної діяльності підприємства;
- розробляти та обґрунтовувати управлінські рішення щодо реалізації інноваційних проектів, забезпечення ефективності інноваційного розвитку суб'єктів господарювання;
- оцінювати стан, динаміку, ефективність використання інноваційного потенціалу підприємства та обґрунтовувати пріоритетні напрямки його нарощування;
- ідентифікувати та оцінювати ризики інноваційної діяльності, а також контролювати їхній рівень.

Зміст за темами

Тема 1. Сутнісна характеристика інновацій та інноваційних процесів

Інновації як кінцевий результат інноваційної діяльності, у вигляді нового чи удосконаленого продукту або технологічного процесу, який наділено якісними перевагами при використанні та проектуванні, виробництві, збуті, використовується у практичній діяльності та має суспільну перевагу. Інвенція, ініціація, дифузія. Основні причини виникнення та поширення інновацій: – конкурентна боротьба: бажання одержати на ринку конкурентні переваги та максимізувати прибуток; – зростаючий попит споживача; – зростання технічного потенціалу; – пошук вирішення проблем, які виникають у підприємницькій діяльності підприємства; – потреба не відставати в

економічному розвитку, не втрачати ринку, наслідувати інші організації, які впроваджують нову технологію; – бажання поліпшити свої результати у конкретній діяльності підприємства; – підтримка та забезпечення престижу підприємства; – наукові відкриття, інтернаціоналізація науки; – винахідництво. Псевдоінновації. Класифікація інновацій. Інноваційний процес. Складові інноваційного процесу.

Тема 2. Інноваційні процеси та їх види

Інноваційні процеси є сукупністю якісно нових прогресивних змін, які безперервно виникають у просторі та часі. Види інноваційних процесів: технічні - нові продукти, вироби, технології їх виготовлення, машин, устаткування, матеріали, види енергії; організаційні - методи і форми організації діяльності наукових установ та підприємств: організаційні структури управління, форми організації різних типів виробництва, праці та ін.; економічні - методи управління наукою, виробництвом через реалізацію функцій прогнозування, планування, фінансування, ціноутворення, мотивації оплати праці; соціальні – форми активізації людського фактора в діяльності підприємства (професійна підготовка, підвищення кваліфікації персоналу, охорона здоров'я, охорона довкілля та ін.); юридичні нововведення – регулювання всіх видів діяльності підприємства на основі нових і змінених законів, а також нормативно-правових документів.

Тема 3. Інноваційний лізинг - інструмент інноваційного розвитку підприємств

Історія становлення лізингу. Особливості лізингових операцій: платність (лізингоодержувачу надається обладнання в користування за певну плату); строковість (лізингодавець передає майно лізингоодержувачу на визначений строк); окупність (передбачено покриття всіх витрат лізингодавця на купівлю обладнання та передавання його в користування); цільовість (предмет лізингу потрібно використовувати з певною визначеною метою / цілями); суб'єктність (лізингодавець зберігає право власності на передане в лізинг майно, отримує лізингові платежі, а

лізингоодержувач отримує право на використання об'єкта лізингу). Основи методики визначення економічної ефективності технічних нововведень.

Тема 4. Державне регулювання та підтримка інноваційної діяльності

Державна інноваційна політика – це комплекс цілей та методів впливу державних структур на економіку, пов'язаних з ініціюванням та підвищенням економічної та соціальної ефективності інноваційних процесів, а також комплекс організаційних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов. Мета державної інноваційної політики. Типи державної інноваційної політики. Закон України «Про інноваційну діяльність». Етапи розвитку законодавства України у науково-технічній та інноваційній сфері. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності поділяються на стратегічні та середньострокові пріоритетні напрями. Найбільш яскравими прикладами державного регулювання інноваційної діяльності є досвід Швейцарії, Швеції, Сполучених Штатів Америки та Ізраїлю.

Тема 5. Інноваційна політика підприємства

Інноваційна політика – форма стратегічного управління, яка визначає цілі та умови здійснення інноваційної діяльності підприємства, спрямованої на забезпечення його конкурентоспроможності та оптимальне використання наявного ресурсного потенціалу. При формуванні інноваційної політики підприємств слід враховувати основні фактори, що стримують розвиток їх інноваційної діяльності: нестача власних коштів; недостатня фінансова підтримка держави; великі витрати на нововведення; високий економічний ризик; недосконалість законодавчої бази; тривалий термін окупності нововведень; відсутність коштів у замовників; нестача інформації про нові технології; відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями; нестача інформації про ринки збуту; відсутність кваліфікованого персоналу; відсутність попиту на продукцію; несприятливість підприємства до нововведень. Складові інноваційної політики підприємства. Принципи формування інноваційної політики підприємства.

Тема 6. Система управління інноваційними процесами

Інноваційний процес – це процес створення, розповсюдження і впровадження продукції і технології, які відрізняються науково-технічною новизною і задовольняють нові потреби спільноти. Основні етапи і результати інноваційних процесів, джерела їх фінансування. Планування інноваційної діяльності підприємства: аналіз зовнішнього середовища і прогнозування його розвитку; аналіз внутрішнього середовища підприємства; визначення загальної стратегії підприємства; визначення інноваційних можливостей; формування стратегічних інноваційних цілей; розроблення концепції інноваційної стратегії. Функції підсистеми планування: Цільова орієнтація всіх учасників; Перспективна орієнтація і раннє розпізнавання проблем розвитку; Координація діяльності всіх учасників інновацій; Підготовка управлінських рішень; Створення об'єктивної бази для ефективного контролю; Інформаційне забезпечення учасників інноваційного процесу; Мотивація учасників.

Тема 7. Управління інноваційним розвитком підприємства

Управління інноваційним розвитком – це систематичний процес вибору та прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення балансу між інноваційним потенціалом та інноваційним процесом на підприємстві, діалектичний взаємозв'язок яких забезпечує досягнення підприємством конкурентних переваг на ринку. Потреба в інноваціях розвитку виникає у таких випадках: 1) інновації, поява яких є закономірним результатом послідовного розвитку фундаментальних досліджень і доступних в даний момент технологічних можливостей; 2) інновації, поява яких викликана потребами ринку. Формування концепції інноваційного розвитку підприємств: ідентифікація інновації як важливого чинника конкурентної переваги; розкриття положень, а також способів побудови бізнесмоделей, що використовують інновації; характеристика вибраної інноваційної моделі бізнесу та оцінку можливості її впровадження у практику діяльності суб'єктів господарювання.

Тема 8. Організаційні форми інноваційної діяльності

Структура ринкового механізму у сфері інноваційної діяльності: ринок новацій; ринок капіталу (інвестицій); ринок нововведень. Організаційну, правову та економічну підтримку інноваційної діяльності на різних рівнях і в різних формах забезпечує інноваційна інфраструктура. Інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо). Складові інноваційної інфраструктури. Бізнес-інкубатори. Технопарки. Регіональні науково-технологічні центри. Засновницькі центри. Центр промислової технології.

Тема 9. Особливості створення інновацій і формування попиту на них

Конкурентні переваги – характеристики підприємства, його продукції чи послуг, що забезпечують йому певні переваги над конкурентами. До найтипівіших з них американський фахівець у галузі стратегічного управління М. Портер відносить: нові технології; нові запити покупців; появу нового сегмента ринку; зміну вартості або наявності компонентів виробництва. Етапи здійснення інноваційної діяльності у процесі створення нового продукту. Напрями формування попиту на інноваційну продукцію: аналіз потреби в проєктованому нововведенні або новій послугі; аналіз попиту на нововведення і пов'язані з ним послуги; вплив на них різноманітних чинників; аналіз впливу попиту на результати діяльності підприємства; визначення максимальної можливості збуту й обґрунтування плану збуту з урахуванням результатів вирішення перших трьох завдань, а також виробничих можливостей фірми.

Тема 10. Фінансування інноваційної діяльності

Цілі фінансування інноваційної діяльності: необхідність збереження наукової бази і кадрового потенціалу; збереження відповідного рівня проведення наукових досліджень; розробка і освоєння наукоємної конкурентної продукції,

випуск якої може збільшити обсяги експорту чи зменшити обсяги імпорту аналогічної продукції. Суб'єкти фінансування інноваційної діяльності: самостійні підприємства; промислові компанії; промислово-фінансові групи; малий інноваційний бізнес; інвестиційні та інноваційні фонди; органи державного і місцевого управління; приватні особи. Принципи формування системи фінансування інноваційної діяльності: обґрунтованість та юридична захищеність механізмів здійснення інноваційних процесів; різноманітність джерел фінансування; комплексність системи, тобто можливість охоплення широкого кола технічних і технологічних нововведень та напрямів їхнього практичного використання; адаптивність та гнучкість реакцій системи фінансування на мінливі умови зовнішнього середовища з метою максимальної підтримки ефективності.

Список рекомендованої літератури:

1. Вітренко-Хрустальова Т.М. Особливості та напрями державного регулювання інноваційного розвитку економіки в різних країнах. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.Ua/e-book/db/2012-2/doc/5/01.pdf>
2. Жаворонкова Г.В., Скібіцька Л.І., Сівашенко Т.В., Туз О.І. Управління інвестиціями та інноваціями. Текст лекцій. Навч. посіб. К. Кондор, 2018. 184 с
3. Заблоцький Б.Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності: Навч. посібник.: 2-ге вид. Львів: «Новий Світ – 2000», 2020. 427 с.
4. Економіка й організація інноваційної діяльності. Навч. посібник. 2-ге вид. Львів: «Новий Світ – 2000», 2020. 427 с.
5. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти. Монографія. Л.О. Волощук, Є.І. Масленніков, Е.А. Кузнецов, Ю.М. Сафонов, С.В. Філіппова та ін.; за ред. д.е.н., доц. Л.О. Волощук, д.е.н., проф. Є.І. Масленнікова. Херсон. ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. Випуск 4. 524 с.
6. Інноваційний розвиток підприємств сфери торгівлі: світові тенденції та практика в Україні. Монографія. За ред. С.А.Давимуки. Львів. ДУ "Ін-т регіон.досліджень", 2016. 432 с

7. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід. Монографія. За ред. д.е.н. проф. акад. М.П. Денисенка, д.е.н. проф. Л.І. Михайлової. Вид. Університетська книга. 2023. 1050 с.
8. Краус Н. М. Інноваційна економіка в глобалізованому світі: інституціональний базис формування та траєкторія розвитку. Монографія. Київ: Аграр Медіа Груп, 2019. 492 с.
9. Колодійчук, А. В. Інноваційний розвиток промисловості: завдання управління при врахуванні умов недосконалої конкуренції. Монографія. Львів. Ліга-Прес, 2015. 324 с.
10. Кривов'язюк І. В. Інноваційна економіка. Навчальний посібник. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 384 с.
11. Менеджмент зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності. Навч. посібник для магістрів. За ред. Ковтуненко К.В. К. ЦУЛ, 2018. 505 с.
12. Микитюк П. П., Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Скочиляс С. М. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник. Тернопіль. ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
13. Павленко І.А. Економіка та організація інноваційної діяльності: навчальний посібник. Вид 4-те. К.: КНЕУ, 2016. 244 с.
14. Петухова О. М. Інвестування. Навч. посіб. К. «Центр учбової літератури», 2014. 336 с.
15. Підприємництво як чинник розвитку інноваційної моделі економіки України та її регіонів. Монографія. Під заг. ред. к.е.н., проф. І.В. Кривов'язюка. Київ. Видавничий дім «Кондор», 2020. 172 с.
16. Попович О. С. Науково-технологічна та інноваційна політика: основні механізми формування та реалізації. Монографія. Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України. (вид. 2-ге виправ. і доп.). Київ. ТОВ "Про формат", 2019. 342 с.
17. Пугач А.М., Демчук Н.І., Довгаль О.В., Крючко Л.С., Тягло Н.В. Інноваційний розвиток підприємства. Навч. посіб. ФОП Швець В.М., 2018. 348 с.
18. Руснак А. В., Савченко О. Г., Ломоносов Д. А. Економіка та організація

інноваційної діяльності. Навчальний посібник. Миколаїв : Іліон, 2021. 324 с.

19. Тереняк Л.В. Економіка та організація інноваційної діяльності: курс лекцій. Х.: ХНАУ, 2014. 220 с.

20. Федулова Л. І. Інноваційна економіка. Підручник. К. Либідь, 2006. 480 с.

21. Череп О.Г. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб. для здоб. ступеня вищої освіти магістра за спеціальностями 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» і 051 «Економіка». К.: Кондор, 2019. 548 с.

22. Череп А.В., Пуліна Т.В., Череп О.Г. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. Київ: вид-во Кондор, 2018. 452 с.

23. Чорна М.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств: монографія. Харків: ХДУХТ, 2012. 210 с.

24. Чухрай Н.І., Просович О.П. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : підручник. Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2015. 497 с.

25. Чухрай Н.І., Лісовська Л.С. Економіка інноваційного підприємства : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. 324 с.

26. Шкарлет С.М., Ільчук В. П. Інноваційний розвиток підприємства. Навч. посіб. Черніг. нац. технол. ун-т. Чернігів. Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. 307 с.

КРИТЕРІЇ ТА ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ

Оцінювання знань вступників фахового вступного іспиту здійснюється за шкалою від 100 до 200 балів. Прохідний бал становить – 100.

Шкала оцінювання завдань фахового вступного іспиту

Рівень знань	Кількість вірних відповідей	Рейтингові бали
Завдання 1-20 (одновибіркові тести) 3 бали за 1 вірну відповідь (мах 60 балів)	1	3
	2	6
	3	9
	4	12
	5	15
	6	18
	7	21
	8	24
	9	27
	10	30
	11	33
	12	36
	13	39
	14	42
	15	45
	16	48
	17	51
	18	54
	19	57
	20	60
Завдання 21-40 (багатовибіркові тести) 5 балів за 1 вірну відповідь (мах 100 балів)	21	65
	22	70
	23	75
	24	80
	25	85
	26	90
	27	95
	28	100
	29	105
	30	110
	31	115
	32	120
	33	125
	34	130
	35	135
	36	140
	37	145
	38	150
	39	155
	40	160
Завдання 41-44 (задачі) 10 балів за вірну відповідь (мах 40 балів)	41	170
	42	180
	43	190
	44	200